

ВАЛЕНТИНА БЕРЕЗАН

(Полтава)

ВЗАЄМОВПЛИВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖІНОК У ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ

Розкрито поняття та значення неформальної та інформальної освіти у житті жінки в період вагітності, показані особливості успішного об'єднання неформальної та інформальної освіти вагітної жінки.

Ключові слова: *неформальна освіта, інформальна освіта, вагітність, вагітна жінка, інформаційно-комунікативні технології.*

Очікування дитини – особливий і складний час, пов'язаний із певними змінами у фізіологічній і психологічній сфері жінки, її сімейному, професійному житті. Саме у період вагітності жінка мимоволі залучається до системи освіти в усіх її різноманітних формах. Ступінь залучення вагітної до освітнього процесу залежить від налаштування жінки на народження майбутньої дитини.

Останні десятиріччя характеризуються зосередженням уваги на процесах удосконалення форм освітньої, соціально-педагогічної та інших видів роботи з вагітними жінками та їх сім'ями.

Зокрема, науковці різних галузей досліджують: підготовку до материнства (І. Братусь, О. Тіунова, Г. Філіппова та ін.), сутність проблеми здоров'я вагітних жінок (В. Войтенко, Н. Жилка, О. Яременко та ін.), проблему формування відповідального батьківства (О. Безпалько, Т. Веретенко, І. Зверева, О. Кізь, Р. Овчарова та ін.), різні аспекти неформальної освіти (В. Александров, О. Асмолов, Т. Білобровко, С. Болтівець, К. Воткінс, В. Давидова, В. Лешер, В. Марсік, С. Мирвода, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Сулаєва, А. Фоміна, А. Щетиніна та ін.), співвідношення навчально-пізнавального процесу в неформальній та інформальній освіті (Д. Елліс, Х. Коллі, Д. Кросс, П. Кумбс, Д. Лівінгстон, М. Ноулз, А. Роджерс, М. Рос, П. Ходкінсон, Р. Цухер та ін.), законодавче регулювання формальної, неформальної та позаформальної (інформальної) освіти (С. Азарова, Ю. Деркач, Л. Зязюн, Г. Ключарев, П. Кумбс, Н. Мельниченко, А. Роджерс, А. Хамадахе та ін.).

Актуальність цієї проблеми викликає посилення уваги до неформальної та інформальної (позаформальної, спонтанної) освіти як складових безперервного навчання. Невіршеними залишаються окремі питання неформальної та інформальної освіти жінок у період вагітності.

Мета статті – вивчити вплив неформальної та інформальної освіти на психологічний стан і готовність вагітних жінок до народження і виховання дитини.

Вагітна жінка не живе в ізольованому просторі. Близькі люди (чоловік, старші діти, батьки, друзі, знайомі та колеги по роботі), лікарі, які оточують її, впливаючи на психологічний стан. Велика кількість інформації з різних джерел, іноді досить суперечливої, також робить унесок у характер та інтенсивність переживань вагітної жінки, організацію способу життя, прийняття рішень щодо себе і своєї дитини.

Сьогодні жінці, яка чекає дитину, доступна велика кількість інформації з питань вагітності, пологів, грудного вигодовування, догляду за немовлям, взаємодії з ним. Іноді знання, отримані з різних джерел, суперечать одне одному і викликають у жінки інформаційний конфлікт, виявляються джерелом появи тривоги. З іншого боку, об'єктивна й достовірна інформація, що вчасно надійшла, може дати вагітній необхідні знання, оптимізувати її емоційний стан, зміцнити впевненість у правильності вироблення тих чи інших рішень. Таким чином, ми можемо стверджувати, що жінка у

період вагітності мимоволі залучається до сучасного освітнього простору, який характеризується тенденцією до постійного розвитку, що виявляється в урізноманітненні навчальних інституцій, розширенні і збагаченні їхніх функцій, збільшенні взаємовпливу і взаємопроникнення між формальною, неформальною та інформальною освітою. Центральною особою в цьому освітньому процесі залишається лікар, який має спрямовувати отримані знання в логічний ланцюжок підготовки жінки до народження здорової дитини.

Освітньо-інформаційний простір жінок під час вагітності можна поділити на такі напрями: медичний, соціально-правовий, психологічний, педагогічний, мистецький.

Перш за все, вагітна жінка залучається до неформальної освіти у таких її формах:

- консультації (з лікарем акушером-гінекологом, за необхідності з іншими медичними спеціалістами, психологом, соціальним працівником, юристом тощо);
- школа відповідального батьківства (заняття з підготовки сімейної пари до відповідального батьківства, народження здорової дитини та збереження здоров'я матері);
- масові заходи (просвітницькі лекторії, відео лекторії, конкурси, акції, святкування Дня сім'ї, Дня матері, Дня батька, Дня захисту дітей тощо);
- гуртки або групи за інтересами (групи вагітних, групи підготовки до пологів, групи з підготовки до грудного вигодовування, йога для вагітних, курси для майбутніх батьків, музика (спів) для вагітних, малювання для вагітних, танці для вагітних, прикладне мистецтво для вагітних тощо).

Неформальне навчання вагітних відбувається в медичних, освітніх закладах або громадських організаціях, клубах і гуртках поза формальною системою. Така діяльність спрямована на набуття додаткових знань, умінь, компетенцій, необхідних особі в цей період життя. Переваги такого навчання в тому, що керують ним фахівці у своїй галузі, жінка отримує психологічну підтримку, на заняттях може позитивно спілкуватися зі своїми «колегами», і результат свого навчання (знання, уміння і навички) вона може продемонструвати не тільки собі, фахівцю чи найближчому оточенню, але й іншим у групі.

Ступінь залучення вагітної жінки до неформальної освіти залежить від її налаштування на народження майбутньої дитини у поєднанні з її ставленням до власної вагітності. Вагітність – це особливий період у житті жінки, сповнений не лише фізичних, а й психологічних змін, які поступово готують її до материнства. У цей період жінка дуже чутлива, у багатьох випадках емоційні «злети та падіння» частково пов'язані зі змінами стану нервової системи. Але їх також визначає особисте сприйняття вагітності, готовність взяти на себе нову роль і відповідальність. Жінка, дізнавшись про свою вагітність, відчуває цілий спектр емоцій, що є абсолютно природним: щастя («Нарешті мрія здійснилася!»), недовіра («Чи справді я вагітна? Я почуваюся, як звичайно»), роздвоєння почуттів («Я щаслива, але переживаю, чи впораюся», «Часом я думаю лише про вагітність, а часом наче забуваю про неї») [5, с. 4-5].

Це характеризує готовність жінки до материнства. Г. Г. Філіпова виділяє шість варіантів стилів переживання вагітності:

- адекватний (ідентифікація вагітності без сильних і тривалих негативних емоцій);
- тривожний (ідентифікація вагітності тривожна, зі страхом, занепокоєнням, які періодично поновлюються);
- ейфорійний (усі характеристики мають неадекватне ейфорійне забарвлення, спостерігається некритичне ставлення до можливих проблем вагітності і материнства, немає диференційованого ставлення до характеру ворушіння дитини);
- ігноруючий (ідентифікація вагітності занадто пізня, супроводжується відчуттям прикrostі або неприємного здивування);
- амбівалентний (загальна симптоматика схожа з тривожним типом, особливістю є різко протилежні за фізичними й емоційними відчуттями переживання ворушіння

ня, характерне виникнення больових відчуттів; інтерпретація своїх негативних емоцій переважно виражена як страх за дитину або результат вагітності, пологів; характерні посилення на зовнішні обставини, що заважають благополучному переживанню вагітності);

– відкидаючий (ідентифікація вагітності супроводжується різкими негативними емоціями; вся симптоматика різко виражена, негативно фізично та емоційно забарвлена; переживання всієї вагітності як покарання, перешкоди і т.п.; ворушіння забарвлені неприємними фізіологічними відчуттями, супроводжуються незручністю, гидливістю; до кінця вагітності можливі сплески депресивних або афективних станів) [4, с. 219-221].

Зрозуміло, що в кожному конкретному випадку будуть спостерігатися індивідуальні особливості, більш-менш наближені до описаних.

Під час вагітності жінці притаманні часті зміни настрою, сумніви, тривога перед невідомим, можливе тимчасове незначне погіршення пам'яті. Не завжди жінка одразу відчуває вплив материнських почуттів, вона переймається, що буде з її фігурою, чи не втратить вона привабливість в очах свого чоловіка, чи зможе повернутися до роботи. Такі переживання є абсолютно нормальними та дозволяють жінці сформувати власне ставлення до нової ролі [5, с. 5].

Емоції та почуття вагітної жінки змінюються з плином вагітності. Тому їй необхідно навчитися спокійно сприймати зазначені та інші емоції: підвищену чутливість, залежність від інших, потребу в усамітненні (починає «вити гніздечко»), стурбованість, гордість і готовність ділитися новиною, плутанину в думках, розгубленість від надлишку порад, паніку, бажання змінити минуле, нетерпіння, ейфорію наприкінці вагітності, заботони [5, с. 5-7].

Саме тому різним фахівцям (лікаря, психологу, педагогу, соціальному працівнику, юристу та ін.) у роботі з вагітною жінкою «необхідно використовувати диференційований підхід та враховувати: готовність жінки до материнства, здатність матері забезпечувати адекватні умови для розвитку дитини, тип материнського ставлення, особливості психологічного стану та його динаміки; цінність дитини для матері» [1, с. 73].

Але й самій жінці необхідно навчитися опановувати свої емоції та почуття у цей важливий період життя. Тому фахівці радять, і багатьом жінкам це подобається, вести «щоденник вагітності». Це допомагає приборкати свої почуття, відстежити зміни в собі, занотувати важливі події, які так приємно буде згадати за кілька років. Гарним доповненням до такого «щоденника» будуть фото та відеозаписи, знімки ультразвукового дослідження та все, що хочеться залишити на згадку. Деякі жінки продовжують вести аналогічний «щоденник» малюка про розвиток після його народження [5, с. 7].

Неформальна освіта вагітних не може повністю забезпечити пізнавальні потреби, які виникають у неї. Школа відповідального батьківства розрахована лише на сім тем занять [3, с. 36-37]. Проблема діяльності «Школи відповідального батьківства» полягає в тому, що сьогодні переважна більшість жіночих консультацій не має посади психолога. Про посаду соціального педагога взагалі не йдеться. Але саме психолог і педагог можуть надати кваліфіковану інформацію про те, що дитина в утробі матері розвивається не тільки фізично, але й «накопичує інформацію» із зовнішнього світу, допомогти матері у виборі вправ і дій, щоб її дитина «вчилася до народження», і довести батькам, що збагачення пренатального досвіду дитини позитивно впливає на її подальший розвиток.

Спеціальні курси для вагітних матеріально доступні не кожній майбутній матері, тому якщо жінка залишається з вагітністю один на один, для неї важливо знайти душевну опору самотійно. У такому випадку в якості важливих причинних факторів, які значно впливають на фізичний та психічний стан вагітної жінки й розвиток зрос-

таючої в ній дитини, виступають інтенсивні інформаційні потоки, перш за все телебачення й Інтернету.

У світі актуальною, загальнодоступною інформацією, яка швидко змінюється, професіонали часто перестають бути авторитетними провідниками лабіринтом знань для вагітних жінок. Обстановка (дискомфорт) жіночих консультацій, лікарень, пологових будинків (черги, настанови, зауваження, життя за особливим режимом тощо) підштовхує жінок орієнтуватися не на авторитет лікаря, психолога, педагога, а на інформацію, що надходить нібито «нізвідки».

Розвиток інформаційно-комунікативних технологій відкриває перед людиною нові можливості, пов'язані із зануренням у світ віртуального простору, що дає їй відчуття повноти життя за рахунок розширення сфери спілкування з користувачами Інтернету. Підключившись до «всесвітнього павутиння» й маючи відносно нескладні навички в галузі пошуку необхідної інформації, будь-який початківець, і тим більше досвідчений користувач Інтернету, може в найкоротші терміни вирішити поставлені перед ним завдання.

Таким чином, вагітна жінка включається до інформальної (позаформальної, спонтанної) освіти (інформального навчання) – «індивідуальної пізнавальної діяльності, що супроводжує повсякденне життя і не обов'язково має цілеспрямований характер; спонтанне навчання, що реалізується за рахунок власної активності індивідів у насиченому культурно-освітньому середовищі; спілкування, читання, відвідування установ культури, подорожі, засоби масової інформації тощо, коли дорослий перетворює освітні потенціали суспільства на дієві чинники свого розвитку, результат повсякденної робочої, сімейної і дозвіллевої діяльності, що не має певної структури» [2, с. 66]. Вона може належати до різних форм альтернативної освіти, таких як самоосвіта, волонтерський рух, ЗМІ (включаючи телебачення, журнали тощо), музеї, бібліотеки, зоопарки і т. д. [2, с. 66].

Інформальна освіта може породжуватися трьома мотивами: наявністю стійкого або миттєвого особистого інтересу до чогось; виникненням ситуації, яка спонукає до пошуку відповідей, а отже, навчання; випадковістю [2, с. 66].

У наш час «інформальна» освіта відбувається в масових соціальних мережах типу *mail.ru*, *vkontakte.ru*, *facebook.com*, *odnoklassniki.ru*, *twitter.com*. Але там, як правило, люди спілкуються не для професійного зростання, а для власного розвитку «в обсязі життя» (*lifewide*). Нині в Інтернеті створено спеціалізовані інформаційні веб-сайти, блоги, портали для майбутніх батьків, де можна отримати необхідну інформацію, поспілкуватися з фахівцями, обмінятися досвідом. Наведемо приклади таких сайтів: «Для хороших родителей» (<http://www.ua.ua.info>); «Я беременна – беременность, роды, ребенок» (<http://pregnancy.org.ua/>); «БебиБлог – беременность, календарь беременности, дневники» (<http://www.babyblog.ru/>); «Доктор Комаровский» (<http://www.komarovskiy.net/>); «Мамо-Тато: сайт для батьків, усе для дітей» (<http://www.mama-tato.com.ua/>); «Справи сімейні (Сім'я. Родина. Виховання дітей) : всеукраїнська газета» (<http://familytimes.com.ua/>); «Центр матері та дитини «Tutti-frutti» – беременность, роды, календарь беременности, обучение для детей, развитие ребенка, фото беременных, семейная психология» (<http://www.tutti-frutti.com.ua/>); «Центр развития семьи «Калейдоскоп»» (<http://www.kaleydoskop.org.ua/>); «Малеча – ресурс для современных родителей» (<http://malecha.org.ua/>); «Азбука для родителей – семейный центр: беременность, роды, дети» (<http://www.roditeli.ua/>); «Мама-Папа – все для будущих и молодых родителей» (<http://www.mama-papa.com.ua/>); «БАБУМАМА – планирование, зачатие, беременность, роды, воспитание, детсад (украинский портал женского счастья)» (<http://babymama.com.ua/>); «Тедди клуб» (<http://teddyclub.com.ua/>); «Материнство: беременность, роды, питание, воспитание» (<http://www.materinstvo.ru/>).

Посередником у неформальній та інформальній освіті вагітної жінки, крім лікаря, можуть стати фахівці консультаційних пунктів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у пологових стаціонарах, жіночих консультаціях, будинках дитини, які

мають функціонувати згідно з Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 3.03.2010 р. № 590 «Про затвердження Примірною положення про спеціалізовані формування центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» та інших вітчизняних нормативних документів.

Таким чином, ми вважаємо, що поєднання неформальної та інформальної освіти є оптимальною формою самоосвіти жінки в період вагітності. У цьому випадку взаємодія засобів неформальної та інформальної освіти доповнює та підсилює коригуючий вплив на психологічний стан і готовність вагітних жінок до народження і виховання здорової дитини.

Поставлена проблема потребує подальших досліджень у теоретичних і практичних аспектах щодо вивчення засобів інформальної освіти та використання інформаційно-комунікативних (віртуальних) технологій у неформальній освіті вагітних жінок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк Т. В. Просвітницько-профілактична робота з вагітними жінками та їх партнерами / Т. В. Денисюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 13. – Розд. II. Теорія виховання. – С. 72-75.
2. Павлова О. В. Включение неформального образования в жизненные стратегии взрослых / О. В. Павлова // Человек и образование. – 2011. – № 4 (29). – С. 64-67.
3. Про удосконалення амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги в Україні: Наказ МОЗ України. – К.: МОЗ України, 2002. – 168 с.
4. Филиппова Г. Г. Развитие ребенка в раннем онтогенезе и функции матери / Г. Г. Филиппова // Психология и психоанализ беременности : учеб. пособ. по психологии материнства [для ф-тов: психол., мед. и соц. работы]. – Самара : Изд. Дом БАХРАХ-М, 2003. – С. 177-241.
5. Щоденник вагітності : інф. брошура [для вагітних] / упор. Н. Г. Гойда, І. М. Матвієнко, А. В. Чернов та ін. – К. : Вид-во "Логос", 2010. – 80 с.

ВАЛЕНТИНА БЕРЕЗАН

ВЗАИМОВЛИЯНИЕ НЕФОРМАЛЬНОГО И ИНФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ЖЕНЩИН В ПЕРИОД БЕРЕМЕННОСТИ

Раскрыто понятия и значение неформального и информального образования в жизни женщины в период беременности, показаны особенности успешного объединения неформального и информального образования беременной женщины.

Ключевые слова: неформальное образование, информальное образование, беременность, беременная женщина, информационно-коммуникативные технологии.

VALENTYNA BEREZAN

INTERCONNECTION OF NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION OF WOMEN IN THE PERIOD OF PREGNANCY

The concept and importance of non-formal and informal education in the life of a woman during pregnancy are discovered; the features of successfully connecting non-formal and informal education of pregnant women are shown.

Keywords: non-formal education, informal education, pregnancy, pregnant woman, information and communications technology.

Одержано 16.10.2012, рекомендовано до друку 2.11.2012.